

SEARCH ...

TEKSTOVI

AKCIJE

O NAMA

#MAZ

TEKST

TAGOVI

Blagajnica hoće ići na WC — Naša susjeda (dio V)

U protekla četiri dijela serijala Blagajnica hoće ići na WC razgovarala sam sa četiri prodavačice i predsjednicom Sindikata trgovine Hrvatske, Zlaticom Štulić, o aspektima rada u dućanu koji su često nevidljivi, ali uzrokuju psihološke i fizičke probleme. Nemogućnost sjedenja, nepostojanje pauze i ponekad čak infrastrukture, koja bi omogućila radnici odlazak na toalet, te nedostatna zaštita predstavljaju kršenje zakona o radu prema kojem je poslodavac dužan svojim radnicima omogućiti kvalitetne uvjete za rad.

foto: Marko Ercegović (s izložbe 'Tisak, 23 kioska' Igora Lasića i potonjeg, u zagrebačkoj Novoj Bazi, produkcija: [BLOK])

Svi ti propusti prolaze naročito u malim dućanima čijim je radnicama otežano sindikalno organiziranje. Uz mnogo veće probleme koje imaju (male plaće, kašnjenje plaća, mobing, problemi s kupcima, krađa, neplaćeni prekovremeni radni sati), ovi sitni i nevidljivi gotovo su podrazumljivi i prihvaćeni kao nešto što se ne može promijeniti — ili se barem njima ne isplati zamarati.

BLAGAJNICE

FEMINIZAM

KIOSK MALO

PRODAJA PR

ODAVAČICE R

ADNI

UVJETI RADNI

ČKA

PRAVA SIGUR

NOST NA

RADU SIND

IKATI ŽENSKA

PRAVA

UKLJUČI SE!

DISTRO

Prigodno, većinu radne snage na blagajnama i u dućanima čine žene. Djelomično je to relikv iz vremena kada su žene tradicionalno naginjale poslovima koji zahtijevaju komunikaciju s ljudima, uslužnost, brigu, skrb, pažnju na detalje, orijentirani su na potrebe kućanstva i obitelji, ali pokazalo se kako brojni poslodavci žele radnice jer su im jeftinije i podatnije. Često su to žene starije od 40 ili 50 godina koje ne mogu pronaći bolji posao, a kao majke i kućanice ne mogu si priuštiti izgubiti ovaj koji imaju niti imaju prostora za 'ganjanje' karijere.

Nije to problem samo u Hrvatskoj. Istraživanja provedena ne tako davno u Sjedinjenim Državama ukazuju na isto: dok žene čine 60% radnika na blagajni (ovdje su ipak bili uključeni i veliki trgovački lanci poput Walmarta kao i dućani s tradicionalno muškim zaposlenicima — npr. oni s tehničkom ili sportskom opremom i sl.), isto tako čine samo 18% viših pozicija u trgovini, kao što su voditelj prodaje i poslovnice:

<https://static1.squarespace.com/static/556496efe4b02c9d26fdf26a/t/56a0f00f3b0be3bde90e9363/1453387792311/RetailJobsToday1.pdf>

U dućanima s mješovitom robom žene čine čak 80% radnika na blagajnama. Njihova potplaćenost i loši radni uvjeti tim su bizarniji što se trgovina kroz modernu povijest oslanjala upravo na žene i svoj uspjeh uvelike duguje kućanicama među kojima su mnoge kasnije postale njihove radnice. U konzumerističkom društvu poput suvremenog SAD-a profiti koje ostvaruju trgovački lanci penju se u nebesa, dok istovremeno prodavači/ce na prvoj liniji rade potplaćen posao bez mogućnosti napretka i bez ikakvih beneficija. Uistinu, ostvarenje sna o raspodjeli dobiti: ako budeš marljivo radi/lao, iduće godine u ovo doba tvoj gazda vozit će još bolji auto.

Prema podacima Fine iz 2019. godine, dobit trgovaca na malo je proteklih godina u Hrvatskoj rasla za 33,3%, no prosječna mjesečna obračunana neto plaća radnika rasla je tek za 6,9%. U prijevodu, prosjek plaće u maloprodajnoj trgovini iznosio je oko 4300 kuna. Crni rekord bio je vinkovački Boso s prosječnom plaćom od 2949 kuna (ista ona tvrtka koja se proslavila u medijima zbog prodavačica koje peru šefov Mercedes na parking):

<https://www.24sata.hr/news/boso-je-li-te-sram-cistacice-rukama-ribaju-gazdin-mercedes-530882>

Ovi tekstovi u tom smislu nažalost neće promijeniti ništa, ali su bili pokušaj da se čuje glas prodavačica i ljudska priča s druge strane pulta, te da se s onu stranu "kupca koji je uvijek u pravu" pogleda u one koji su izgubili svoja prava.

Naša susjeda često nema jasnu predodžbu o svojim pravima i pristaje na nehumane uvjete rada jer joj, ironično, olakšavaju posao

Jedan od primjera bio je onaj u kojem radnica dolazi na posao sat vremena ranije, iako ne mora: njeno radno vrijeme računa se s otvaranjem dućana, ali ako bi ga ona počela pripremati po dolasku i otvaranju, nastao bi potpuni kaos. Vi biste, kao kupac, ušli u dućan u kojem je pod moker od pranja, preskakali biste poluotvorene kutije s robom i hrpe novina po podu, pecivo po koje ste došli tek bi se peklo i morali biste čekati, ne biste mogli platiti cigarete dok prodavačica ne prebroji kasu te ukuca šifre i količine pristigle robe itd. Ali baš poput nekoga tko dolazi s posla u stubište koje miriši na ručak i blistavo čist stan, ne vidimo rad i umor koji stoje iza toga. Naša susjeda s kioska ili kvartovskog dućana ustala je u 4 ili 5 ujutro da stigne na posao i sat vremena besplatno priprema teren.

Drugi primjer jest onaj u kojem zbog obujma posla prodavačica ne koristi pauzu. Tehnički ju ni nema, jer ako radi sama u smjeni, ne može zatvoriti dućan na pola sata. No, ako i postoji mogućnost povlačenja u skladište, predaha za pauzu ili čak odlaska na WC, mnoge ga neće iskoristiti jer žele obaviti sve što mogu da ih ne čeka dodatni posao sutra. Kada mi je Ivana rekla da ne pije vodu kako ne bi morala ići na WC, mislila sam da je riječ o radikalnijem osobnom izboru. Nisam očekivala da je to nešto na što će predsjednica Sindikata nimalo iznenađeno reći: "Da, to je čest problem".

Naša susjeda nije živčana iz čista mira — vjerojatno nije sjela, odmorila, jela ili otišla na WC posljednjih osam sati

"Ja ne mrzim svoje kupce, mrzim svog šefa", smije se Biserka. "Šalim se, ali smeta mi kad čujem komentare ili priče — prodavačica ovakva, prodavačica onakva... Nisam bezobrazna prema nikome, ali ne mogu se ni kesiti cijele dane kad me bole leđa. Čovječe, jedva stojim na nogama, nemam snage i baš me briga hoću li nekome biti prodavačica mjeseca ili neću. Još su gori kad si ljubazan, misle da je tebi super, a samo njima teško. Trebala bih si napisati flomasterom na čelo 'nisam (s)jela od 6 ujutro' i onda se tako smijati. Kao luđak."

Nezadovoljan izraz lica radnika/ica možda više govori o poslodavcu i firmi nego o njemu samom, a premda su kupca izgubili oboje, cijenu će platiti samo jedan.

"Znam da nisam ni ja uvijek cvijeće. I znam kad nisam — kada mi minutu prije zatvaranja dođe pametnjaković koji živi u zgradi pored. Cijeli dan mu se nije dalo sići po cigarete, nego sad u minutu do 22 h trči u zadnji čas", prepričava Irena. "Evo, to stvarno mrzim. Makar sam svjesna da nije on kriv što mene šef neće platiti nakon 22:00, a ja ću morati još bar pola sata zatvarati, pripremati kolegici ujutro, unositi robu i novine koji moraju u povrat... Ja počnem spremati dućan u 21:45, da budem gotova u 22.15 i stignem na bus u 22.30. Svaka kupnja nakon 21.45 meni znači iznova pokretanje i zaključavanje kase, a koliko mi se puta dogodilo da zakasnim na bus pa stignem doma tek u ponoć, a idući dan radim od 6..."

Koliko puta prolazimo noću praznim ulicama čiji su zatvoreni dućani već utočuli u prigušena svjetla, nesvjesni da u njima radnica još broji blagajnu i sprema police. Dok stigne doma, njena obitelj već će čvrsto spavati jer neće izdržati još taj dodatni sat za koji naša susjeda nije plaćena.

Naša susjeda bila je ozlijeđena, napadnuta ili izvrijeđana na mjestu na kojem sada stoji

Radno mjesto samo po sebi većini ljudi nije zabavno niti opuštajuće. No, možda većina nas — bilo da radimo u uredu ili na terenu — ipak može zaključiti da je relativno sigurno. Posao prodavačice sa sobom nosi rizike od krađe, provale i nasilnih mušterija, a one su tome prepuštene uz minimalne mjere zaštite i još manju vjeru u kompenzaciju ako se nešto dogodi.

Pijane i neugodne mušterije koje mogu banuti u bilo koje doba, kradljivci čiji će se plijen obiti njima od plaće, 'zarobljenost' u malom radnom prostoru te nedostatak kamera i dokaza dovoljni su da ih obeshrabre u pokušaju da bilo što učine. Kako same kažu, zvanje policije sa sobom povlači napornu proceduru i nikakve rezultate — pa čemu ostajati na poslu nepotrebno dugo ako se ništa neće razriješiti?

Čak je i Marija (58) koja je pokušala štreberski pratiti proceduru nakon što ju je čovjek na kiosku napao i prijetio joj — izvukla deblji kraj. Zvala je policiju, otvorila bolovanje, no kad je trebalo isplatiti kompenzaciju, tvrtka za koju radi izmigoljila je od plaćanja iznosa koji je za njih zanemariv, a Mariji bi pomogao.

"Znaš kako mi je nelagodno sada kad svi nose maske. Više ne prepoznajem ni susjede kad dođu u mraku. Razumijem, naravno, treba se zaštititi, nemam ništa protiv toga, ali iznenađena sam time da to imam u sebi, da osjećam strah i da mi nije svejedno sjediti u ovoj kutiji nakon što padne mrak, a sada je to već u 18 sati... Ne vidim iza sebe, ne vidim sa strane, sjedim tu sama u mraku do kraja smjene i kad netko iznenadno iskoči ispred mene s maskom, ja se uplašim. Uživaj što možeš raditi kod kuće", smije se prodavačica na kiosku koju čak nisam ni intervjuirala za tekst, već smo usput komentirale dok sam kupovala karte za tramvaj.

Naša susjeda nije mogla ostati doma za vrijeme pandemije

Kada je, zbog pandemije koronavirusa, u ožujku 2020. godine u Hrvatskoj krenulo zatvaranje javnih institucija, obavezno nošenje maski i provođenje samoizolacije, prodavači i prodavačice bili su među najizloženijim članovima društva. S punim pravom se govorilo o zaštiti liječničkog osoblja, no u sjeni medijskih natpisa o zdravstvenim djelatnicima ostali su oni koji su sada bili prepušteni sami sebi, s većim opsegom posla, koncentracijom kupaca, količinom stresa i rizika od zaraze. Zbog toga je i Sindikat trgovine uputio poseban dopis poslodavcima:

<http://www.sssh.hr/hr/vise/granski-sindikati-74/sth-pojacati-zastitu-radnika-u-trgovini-i-razmotriti-mjere-njihova-olaksanja-rada-4239>

Kada je ukinut javni prijevoz, vaša susjeda bila je prepuštena sama sebi u smišljanju načina da stigne na posao. Kada su donesene mjere o obaveznom nošenju maski, mnoge od prodavačica nisu dobile nikakva zaštitna sredstva za rad. Štoviše, bile su suočene s prijetnjama i nasiljem kupaca koji su odbijali dezinficirati ruke ili staviti masku. Kada je skraćeno radno vrijeme dućana, bile su preplavljene poslom i kupcima koji su sada samo bili koncentrirani u dućanu u kraćem vremenskom periodu. Samim time, bile su izloženije zarazi.

Prodavačica koja je za ovaj serijal izjavila “Radije ću dobiti koronu nego šaku u glavu”, nakon što je kolegicu iz susjedstva muškarac bez maske udario jer ga je opomenula — na kraju je i dobila koronu. Kad ju je dobila, poslana je kući u samoizolaciju u ponedjeljak, a dućan je dezinficiran — u četvrtak.

Sada je pravo vrijeme za pitati: kako ste?

Kao pojedinci s vlastitim bitkama, mnogi od nas nismo sigurni kako pomoći. No, čak i ako ne možemo direktno pomagati, možemo si ne-odmagati. Ponekad pomaže samo osvijestiti da je s druge strane pulta osoba poput nas.

“Znam da često ispada da se kupci žale na prodavače, i prodavači žale na kupce, i tužan je taj osjećaj da smo svi konstantno u nekom ratu oko toga tko je kome povrijedio prava. Umjesto da se gledamo kao ljudi koji prolazimo iste probleme i možemo se razumjeti...” priča Irena. “Imam mnogo živčanih mušterija, ali vjeruj mi, na kraju dana ne želim ih se sjećati. Otpišem tu nervozu i bijes, znam da i oni jure na svoje poslove, da nemaju novaca, da imaju obiteljske probleme... Znam da moja mušterija meni ne može bog zna kako pomoći, niti ja njoj, ali možemo biti ljudi jedni prema drugima — to puno znači.”

Sve četiri prodavačice s kojima sam pričala su to istaknule na kraju razgovora: potrebu da svi međusobno pokažemo malo više razumijevanja i pogledamo jedni druge malo dalje od službe u kojoj se zateknemo u dućanu. Na kraju krajeva, dijelimo više zajedničkog nego što mislimo.

“Prije deset godina, pazi, tad su mi klinici još u školu išli: sjećam se da sam ujutro otvorila kiosk i tad bude baš najveća gužva. Svi trče, grabe novine, cigarete, žvake, ne stignu reći ni ‘dobro jutro’... Skroz normalno, ne, jutarnji kaos. Ja sam normalno svakog pozdravila, osmijeh, naplatim, doviđenja. Bio je jedan gospodin stariji, možda sam s njim progovorila koju rečenicu, ali iskreno, nisam ga ni zapamtila.

I kasnije, oko 11 sati, kad se sve smiri, evo ti njega natrag. Dolazi i stavlja mi na pult prekrasno upakiranu kutijicu s mašnom. Fotografirala sam ju kako je lijepa bila, nisam htjela ni otvoriti. Unutra je bila skupa, fina

Bajadera. Samo je to stavio pred mene i rekao: 'Znam da nije puno, ali morao sam. Danas su svi blazirani, hladni, a vi ste me ujutro dočekali s osmijehom i popričali sa mnom, dugo nisam to doživio.'

Kasnije su mi moji doma rekli da je to bio neki udvarač, ali nije. Bolje da sam šutjela, samo su mi uništili lijepu priču — kao ono kad je prodavačica ljubazna, pa netko odmah pomisli da se nabacuje. Pa ne radimo svi sve iz nekog interesa. Taj gospodin se više nije vraćao na kiosk, barem ga ja nisam vidjela, a u međuvremenu su me prebacili na drugo mjesto.

Nije do poklona, ne trebaju meni pokloni. Ali taj čin pažnje, gesta, sitnica, trud, da te netko uopće primijetio... Koliko je malo potrebno da nekome uljepšaš dan. Prošlo je deset godina, a ja dan-danas nekad sjedim ovdje u svoja dva metra, zurim kroz prozorčić i sjetim se toga. I ulovim samu sebe da se smiješim."

Lidija Čulo

Tekst je financiran sredstvima Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija Agencije za elektroničke medije za 2020. godinu.

TEKSTOVI	UKLJUČI SE	maz.hr	Registarski broj: 21002781
AKCIJE	DISTRO	Nakladnik: Mreža antifašistkinja	RNO: 0098256
O NAMA	NEPOKORENI GRAD	Zagreba	OIB: 85625941652
	RADIO BORBA	Adresa: Pavla Hatza 16, 10000 Zagreb	Glavna urednica: Lela Vujanić
	E-MREŽA	E-mail: maz@maz.hr	Redakcija: Bojan Krištofić, Darija Bokulić i Iva Kvakić
		ISSN: -	Lektor: D.H.
			Programer: Aleksandar Erkalović
			Dizajn: NJB